

Gras (s. XIII), ‘que té molta carn o greix’, prové del llat. vg. GRASSUS, var. del llat. cl. CRASSUS, per encreuament amb GROSSUS ‘gros, gruixut’, congènere de l’arag. *graso*, oc., fr. i rom. *gras*, it. *grasso*. El der. de GROSSUS, *gros*, té un valor semàntic més ampli, car es pot dir d’una pedra, d’un ocell, d’un dit (cf. PALDC, I, mapa 70. El *dit gros*), etc. *Cras*, *crassa* és pres del llat. usat com a col·locació amb mots com *error*, *ignorància*. Var. de *gros*: *grosset* 1, 158, amb dim. de caràcter afectiu; *grosser* 22, “de manera grossa” (DG_I, 1932).

Gord deriva del llat. vg. GŪRDUS ‘pesat, ximple, obtús’ aplicat després a la persona grassa, que, en val. (usat per Eiximenis), és mot genuí (mossàrab, per al DECat), però el fet d’usar-se el mot amb el sentit de ‘dur’ en parlars pirinencs (“pa *gord*”; cf. PALDC, V, mapa 703. Pa *sec*) no afavoreix aquesta interpretació; en canvi, *gordo* dels parlars ribagorçans i pallaresos s’ha d’atribuir a la continuïtat de l’arag. Cal dir que en el cat. general el castellanisme ha tingut –i té encara– un cert ús, condemnat pels tractats de barbarismes (Cortiella, 1981).

La producció lexicogenètica d’altres significants està en relació amb la idea de: **1)** ‘gran dimensió del cos’: *doble* 57, 58, 104, 146 (< DŪPLUS), a partir de ‘dues vegades més gran’, var. *molt doble* 105; *ple* ‘que ha menjat prou, fart; voluminós’ 61, 95, 107 (< PLĒNUS); *gruixut* 20, 21, 29, 32, 57, 61, compost de *gruix* (< *GRŌSSIES) i el suf. *-ut*, amb la var. *greixut* 1, 47, per interferència amb *greix*; **2)** ‘amb molta panxa’: *panxut* (s. XVI) 86, 90, 99, 104, 111, 182, 190, compost de *panxa* (< llat. vg. *PANTĪCA); *triput* 100, 102, compost de *tripa*, probablement deverbals de (*d*)estripar (< EXSTĪRPARE ‘arrencar, obrir el ventre’); *gotzo* 82, format sobre *butza*, *botza, mot d’origen expressiu

(cf. *esbutzar/esbotzar*), amb equivalència acústica BU = GU (Veny, 2001 a: 96-101); *fati bomba* 60, combinació del despectiu *fat* i *bomba*, al·lusiú a la rodonesa de la panxa del gras, amb la var. *fati* 28, 60; **3)** ‘edat avançada’: *madur* 80 (< MATŪRU); **4)** ‘robustesa física’: *fort* 95 (< FŌRTEM); *rabassut* 95, compost de *rabassa* (der. del llat. vg. RAPA) i el suf. *-ut* (cf. *panxut*, *triput*, *gruixut*); *valent* 34 (< VALĒNTEM), amb el coratge que implica la potència física; **5)** connexions pejoratives: *bord* ‘bastard’ 163 (< llat. vg. BŪRDUS ‘mul, híbrid de cavall i somera’); *deshonrat* 163, der. de *deshonra*; **6)** interferències: a més de *gordo*, *gordinfló* 162 (*gordifló*, Escrig, 1851) (← cast. *gordinflón*); *matxutxo* 95 ← cast. *machucho* ‘que té anys’, de l’ár. MA’ŶŪŶ ‘gent del nord’, pel seu caràcter flegmàtic (Corriente no inclou el mot entre els arabismes); alg. *patxoto* 85, pres del logudorès *pacciottu*.

La distribució territorial prioritza dos mots: *gras*, que manté el sentit etimològic, freqüent al Principat, mall., men. i alg., amb la competència de *gros*, de major amplitud semàntica, espars al Principat i força estès en val., compartit minoritàriament amb *gord*, que ha arribat a l’eiv. i que coneix la var. interferida *gordo* de la Franja. Altres denominacions més locals es basen en el volum del cos, de la panxa, en l’edat, en la robustesa, etc.

Entre els mots en relació cal notar *gros* ‘de més edat’ 84; *flac* ‘dèbil, magre, sense força’ 18, 72, *flac* 90, *flaco* 87, 94, “una bèstia *flaca*” 30; *magre* ‘prim’ 17; *prim* 39, 122, *està prim* ‘estar defallit’ 27; *geuger* (< lleuger) ‘de poc pes’ 79; *repei* ‘menjar’ 7; *xicorron* 157, *umbron* 157.

Són mots normatius *gras*, *gros*, *gotzo*, *panxut*, *gord* ‘corpulent’, des del DG_I, 1932.